

ТМГ. XXXVIII	Бр. 4	Стр. 1665-1682	Ниш	октобар - децембар	2014.
--------------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 316.647.5-057.875

Оригиналан научни рад

Примљено: 25. 5. 2014.

Одобрено за штампу: 24. 11. 2014.

Мирослав Крстић
 Драгана Станојевић
 Универзитет у Приштини са
 привременим седиштем у
 Косовској Митровици
 Филозофски факултет
 Катедра за психологију
 Косовска Митровица

ПРЕФЕРИРАНИ ЖИВОТНИ СТИЛОВИ СТУДЕНАТА УНИВЕРЗИТЕТА У ПРИШТИНИ (КОСОВСКА МИТРОВИЦА) И УНИВЕРЗИТЕТА У НИШУ*

Апстракт

Преференције животних стилова младих су важни показатељи друштвених промена и смера у коме се друштво креће. У овом истраживању су испитане преференције животних стилова студената Универзитета у Приштини, са привременим седиштем у Косовској Митровици, и Универзитета у Нишу. Узорком су обухваћена 944 студента, а узорак је био уједначен по полу и универзитету на коме испитаници студирају. За процену преференција животних стилова коришћена је Скала животних стилова (Кузмановић, Хавелка и Попадић, 1995). Добијени резултати су показали да студенти ових универзитета највише преферирају утилитарни и породично-сентиментални, а најмање стил живота усмерен на стицање популарности. Од социодемографских варијабли, као значајне детерминанте преференције животних стилова издвојили су се пол и материјални статус породице испитаника. Испитивањем латентне структуре Скале животних стилова показало се да се сви животни стилови могу поделити у две шире оријентације: лична (индивидуална) и просоцијална усмереност. У раду је дискутовано о значењу добијених резултата, као и смерницама за нека будућа истраживања у овој области.

Кључне речи: животни стилови, преференције, студенти, млади, животне оријентације

porodica.krstic@gmail.com

* Рад је настао у оквиру пројекта „Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција“ евиденциони број III 47023, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

**PREFERRED LIFE STYLE OF STUDENTS OF
THE UNIVERSITY OF PRIŠTINA (KOSOVSKA MITROVICA)
AND THE UNIVERSITY OF NIŠ**

Abstract

Life style preferences among the youth are important indicators of social changes and the direction in which society is moving. This paper examines the life style preferences of students of the University of Priština, temporarily seated in Kosovska Mitrovica, and the University of Niš. The sample consists of 944 students with equal distribution of males and females and participants from both universities. Life style preferences were measured by the Life Style Scale (Kuzmanović, Havelka & Popadić, 1995). Our results showed that students from these universities prefer the utilitarian and family-sentimental styles, while the life style aimed at achieving popularity is the least preferred. Of the demographic variables, gender of participants and material status of their families were the most relevant determinants of life style preference. Analysis of the latent structure of the Life Style Scale revealed that all life styles could be grouped into two broader orientations: personal (individual) and pro-social orientation. The paper discusses the meaning of obtained results and provides guidelines for potential further research.

Key Words: life styles, preferences, students, youth, life orientations

УВОД

Процес транзиције, приближавање Европској унији и бројне реформе створили су миље у коме млади људи морају да промене своје понашање и навике, свој начин виђења света и живота у њему, као и слику сопствене будућности. С друге стране, наше друштво се суочава и са бројним проблемима, као што су економски, политички, територијални и многи други. Покренуте су и бројне реформе у: привреди, здравству, образовању, правосуђу и другим областима.

Живећи у систему у коме се многе ствари преиспитују, а стварају нови концепти и модели, млади су принуђени да преиспитују и сопствене вредности, формирају нове циљеве и прилагоде слику живота који желе за себе.

Испитивање вредности, вредносних оријентација и стилова живота није новина у нашој земљи. Ипак, може се и рећи да су ове теме увек актуелне у нашем друштву, управо због свих промена и трансформација кроз које оно пролази, а које неминовно представљају контекст у коме се ови социјални конструкти мењају и прилагођавају. Хавелка (Havelka, 1998) сумира заједничке карактеристике дефиниција вредности које су дали други аутори, истичући као битну одлику виђење вредности као „стечених динамичких диспозиција које су трајне или релативно трајне“ (стр. 344). То, вероватно,

значи и да се вредносне оријентације неће лако и брзо мењати са променом контекста у коме се оне испољавају. Међутим, има смисла пратити развој и усвајање вредности код младих људи који живе у новим околностима у односу на оне у којима су живели њихови родитељи. Адолесценција и младалаштво су период у коме се трага за вредностима, које се испитују и усвајају. Сасвим је оправдано очекивати да се јави тенденција да данашњи млади преферирају релативно другачије вредности у односу на ранији период.

Повезано са вредностима (вредносним оријентацијама) јесу и преферирани животни стилови. У неким истраживањима се ови концепти третирају као синоними (Lazarević i Janjetović, 2003). Други аутори, пак, тврде да је ове појмове могуће концептуално разликовати. Кузмановић (Kuzmanović, 1986) сматра да се под вредностима могу подразумевати општи циљеви којима појединац тежи, а под стилем живота начини остварења тих циљева. Појам *стил живота* се може одредити преко начина провођења слободног времена, начина задовољења потреба, потрошње, интерперсоналних и друштвених односа које особа успоставља и у које улази (Kuzmanović, 1986). Стил живота који неко преферира може одредити за ту особу карактеристичан начин понашања, испољавања ставова, одабир занимања и доношење одлука. Дакле, преферирани стил живота може бити извор мотивације да се особа упусти или одустане од неког понашања. Из тог и многих других разлога је важно испитати које стилове живота преферирају савремени студенти. Такође, важно је утврдити и које стилове живота они сматрају непожељним, јер је велика вероватноћа да се неће руководити оним циљевима и упуштати у оне активности које карактеришу непожељан начин живота.

Истраживања животних стилова код младих у Србији

Нека најранија истраживања стилова живота у нашој земљи коришћена у сврху операционализације концепта вредносних оријентација. Рот и Хавелка (Rot i Havelka, 1973) на узорку средњошколаца су испитивали преференцију следећих стилова живота: естетски, хедонистички, економско-утилитарни, алтруистички, делатни, сазнајни, алтруистички и усмереност на моћ и углед. Резултати су показали да су најприхваћеније делатна, сазнајна и алтруистичка оријентација, а најмање префериране утилитарна и усмереност на моћ и углед.

Васовић (Vasović, 1988) испитивала је префериране животне стилове младих узраста 15 до 30 година. Као најпожељнији начини живота издвојили су се социјални, стваралачки и утилитарни, а најнепожељнији усмереност на моћ и углед.

На узорку средњошколаца, будућих васпитача, Лазаревић (Lazarević, 1987) је испитивала преферирање следећих стилова живота: хедонистички, утилитарни, алтруистички, естетски, оријентација на

моћ и углед, сазнајни, самоостварење и прометејски активизам. Као најпожељнији стил, издвојила се усмереност на самоостварење и естетски стил, а као најнепожељнији оријентација на моћ и углед. У истраживањима која су поновљена касније (Lazarević i Janjetović, 2003), самоостварење је и даље био најпожељнији циљ, али је и утилитаристички стил био окарактерисан као нешто пожељнији него раније.

Попадић (Popadić, 1990) је испитивао преференцију десет стилова живота код матураната основних школа: породично-сентиментални стил, алтруистички, сазнајни, утилитарни, оријентацију на популарност, егоистичку оријентацију, прометејски активизам, хедонизам, религијско-традиционални стил и оријентацију на моћ. Као најпривлачнији се истакао породично-сентиментални стил, а као најмање привлачни религијско-традиционални и оријентација на моћ. Неколико година касније (Popadić, 1995) дошло је до извесних промена. Најприхваћенији су били породични и утилитарни стил, а егоистичка, хедонистичка и религијска оријентација су добиле на популарности. Популарност алтруизма и активизма је релативно опала.

Опадање популарности алтруизма и прометејског активизма уочљиво је и у резултатима истраживања које је извршила Јоксимовић (Joksimović, 1992), у коме су они заузели најниже рангове на листи пожељних. Најпожељнији стил је био утилитаристички, али је ово истраживање специфично по томе што њиме нису обухваћени породични и социјални стил, који су обично најпопуларнији код младих.

У истраживањима која су објављена у последњих петнаестак година, уочено је да се тренд промена наставља. Наиме, на територији Новог Сада, Младеновић и Кнебл (Mladenović i Knebl, 2000) су утилитарни стил добили као резултат за најпопуларнији, а потом породично-сентиментални. Међутим, хедонистички стил се нашао на трећем месту на листи пожељних стилова, док је као најмање пожељан окарактерисан религиозно-традиционални стил живота. У истраживањима Јоксимовић и Максић (2006) утилитарни стил је најпопуларнији код ученика првог разреда средње школе. Ауторке су поредиле добијене резултате са резултатима ранијих истраживања других аутора и закључили да хедонистички стил у овом истраживању није тако популаран као раније, док је активизам добио на популарности. И резултати једног скоријег истраживања, које су спровеле Луковић и Чизмић (Luković i Čizmić, 2012), показују да млади највише преферирају утилитарни и породично-сентиментални животни стил, док је на последњем месту на листи религиозно-традиционални стил. Интересантан је податак да сазнајни стил одбацује преко 20% испитаних матураната основне школе.

Да резимирамо – традиција истраживања животних стилова младих у нашој земљи траје већ више од четрдесет година. У том распону су махом испитиване сличне животне оријентације. Међутим,

у њиховом вредновању је дошло до извесних промена: од активистичких и алтруистичких (просоцијалних оријентација) наступило је померање ка лично оријентисаним животним стиловима као најпожељнијим. Међутим, породични стил живота је показао стабилност у високом вредновању; најчешће је заузимао једно од прва два места на листи најпожељнијих стилова живота. Могуће је да тај стил живота представља карактеристику наше културе, која опстаје иако се друштвене околности мењају.

МЕТОД

Предмет и циљ истраживања

Предмет овог истраживања представља испитивање преферираних животних стилова код студената Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици и Универзитета у Нишу.

Основни циљ је био испитати који животни стилови су најпожељнији за студенте из овог региона, односно који стилови се сматрају непожељним. Такође, циљ је био испитати и да ли постоје значајне разлике у преференцији различитих стилова живота зависно од социодемографских карактеристика студената (пол, узраст, материјални статус породице, образовање родитеља и сл.). На крају, испитивана је и латентна структура стилова живота на овом узорку и употребљени су ти подаци са подацима из претходних истраживања.

Новија истраживања животних стилова у нашој земљи углавном нису обухватала испитанике са територије Косова и Метохије и Јужне Србије. Ти подаци о њиховим преференцијама стилова живота могли би помоћи у спознаји онога чему теже млади на овом подручју, посебно јер се за ове регионе везује виша стопа сиромаштва, а територија Косова и Метохије већ деценију и по представља подручје пролонгиране политичке, економске, културне и опште-друштвене кризе.

Коначно, латентна структура животних стилова је испитивана у свега неколико истраживања (Mladenović i Knebl, 2000; Popadić, 1995). Да ли ће се трофакторска структура потврдити и у овом истраживању, или ће се показати да се варијабле животних стилова организују на другачији начин?

Варијабле и инструменти

Пол. Ова варијабла је регистрована тако што су испитаници заокруживали слово које означава њихов пол (М или Ж).

Старост. Ова варијабла је регистрована тако што су испитаници уписивали број навршених година.

Успех на студијама. Ова варијабла је регистрована тако што су испитаници уписивали просечан успех на студијама, изражен нумерички.

Материјално стање породице. Ова варијабла је регистрована помоћу описне скале (Гузина, 1972, према Штула, 2004) са четири категорије. Скала се односи се на испитаникову процену сопственог материјалног стања сврставањем својих материјалних породичних прилика у једну од понуђених категорија:

- веома ниско (људи који живе од хуманитарне помоћи или су им приходи толико ниски да су недовољни за основне егзистенцијалне потребе),
- ниско (месечни приходи довољни само за основне егзистенцијалне потребе),
- средње (поред основних егзистенцијалних потреба, могу себи приуштити куповину одеће, обуће, разних других потрепштина),
- високо (живе без већих одрицања).

Преферирани животни стил. Ова варијабла је операционализована помоћу Скале преферираних животних стилова (Рорадић, 1995). Скала спада у једноставне и често коришћене инструменте. Реч је о упитнику у коме су понуђени кратки описи десет животних стилова. Од испитаника се тражи да на петостепеној скали процене у којој мери би волели да живе на сваки од наведених начина (1 – уопште не бих желео/ла; 2 – не бих желео/ла; 3 – неодлучан/а сам; 4 – желео/ла бих; 5 – веома бих желео/ла). Дакле, *већа аритметичка средина указује на већу преференцију одређеног животног стила.* На крају скале испитаници процењују:

- а) којим би од понуђених начина живота највише волели да живе,
- б) којим би од понуђених начина живота најмање волели да живе.

Скала мери преференцију следећих десет животних стилова:

Породично-сентиментални стил. Упознати особу коју волиш и која те воли, заједно са њом основати породицу и потпуно јој се посветити. Наћи смисао живота у породици.

Алтруистичка оријентација. Бавити се нечим што је корисно за људе. Помагати људима када су несрећни или угрожени, макар и по цену личног одрицања.

Сазнајни стил. Бавити се истраживањима, трагати за новим проналасцима и открићима. Стећи што више знања. Стално сазнавати нове ствари о свету, природи и човеку.

Утилитарни стил. Бавити се неким добро плаћеним послом који ће донети пуно пара и потпуну материјалну сигурност. Обезбедити богат и удобан живот.

Оријентација на популарност. Постати популаран, бити познат у спорту, музици или забави. Често се појављивати на телевизији или у новинама, имати пуно обожавалица.

Егоистичка оријентација. Уредити живот тако да се не зависи од других и да не морају да се брину туђе бриге. Старати се пре свега о себи и својој добробити.

Прометејски активизам. Упорно се залагати за стварање бољих и праведнијих односа у својој околини и у друштву. Борити се за далеке циљеве и идеје чак и онда када наилазимо на отпоре у околини.

Хедонистичка оријентација. Живот проживети што безбрижније и веселије. Лепо се забављати, што више уживати у задовољствима које живот нуди. Зарађени новац не штедети превише, већ га трошити на разоноду и забаву.

Религијско-традиционални стил. Веровати у бога и живети у складу са учењем своје вере. У религији пронаћи мир и истину живота. Бити добар верник, поштовати верске празнике и обичаје.

Оријентација на моћ. Заузети неки руководећи положај у друштву. Имати велику моћ, да не мора да се слушају други, већ обрнуто.

Метод и узорак

Испитаници су попуњавали упитнике на факултетима, за време наставе. Пре испитивања им је саопштено да је истраживање анонимно и да на упитницима не треба писати име и презиме испитаника. Објашњена им је, укратко, сврха истраживања и да ће се добијени резултати користити искључиво за писање научног рада.

Узорак је сачињен од 944 студента. Чetrдесет девет одсто испитаника чине студенти мушког, а 51% женског пола; 49,1% испитаника су студенти Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, а 51,1% студенти Универзитета у Нишу. Из региона Јужне Србије потиче 50% испитаника, из Централне Србије (са Београдом) 23,2%, са територије Косова и Метохије 24,3% (а од тога две трећине са севера КиМ); најмањи проценат испитаника потиче из Војводине (1,1%) и изван територије Србије (1,3%). Што се тиче материјалног стања породице, највећи проценат испитаника је просечног материјалног стања (54%), изнадпросечног материјалног стања је 16%, а чак 30% испитаних је ниског и веома ниског материјалног стања.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У приказу резултата добијених у овом истраживању, најпре ћемо се осврнути на префериране и најмање префериране стилове живота.

У Табели 1 су приказане аритметичке средине и стандардне девијације за пожељност животних стилова на укупном узорку. Што је аритметичка средина виша, то је животни стил од стране испитаника означен као пожељнији.

Табела 1. Дескриптивни подаци за десет животних стилова

Table 1. Descriptive data for ten life styles

	N	Min	Max	M	SD
утилитарни	939	0	5	4.26	1.045
сазнајни	937	0	5	3.58	1.229
религијско-традиционални	938	0	5	3.34	1.321
оријентација на моћ	937	0	5	3.52	1.219
алтруистичка оријентација	937	0	5	3.80	1.137
породично-сентиментални	938	0	5	4.16	1.141
оријентација на популарност	936	0	5	3.03	1.328
егоистички	938	0	5	3.87	1.182
прометејски активизам	937	0	5	3.66	1.147
хедонизам	937	0	5	3.86	1.201

Уочава се да је за испитанике најпожељнији утилитарни, а потом породично-сентиментални животни стил. Заправо, разлика између њихових средњих скорова је веома мала. Најнижи скор на листи пожељних животних стилова има оријентација на популарност и религијско-традиционални стил.

Ови резултати имају своју потврду и у одговорима испитаника на питања којим од понуђених животних стилова би највише, односно најмање, волели да живе. Да живи утилитарним изјаснило се 27,7% испитаника, а потом породичним стилем живота. На трећем месту се налази хедонистички стил. Утилитарни и породични стил живота, уједно, и одбацује релативно мали проценат испитаника (2,4%, односно 6,8%). Највећи проценат испитаника је изјавио да би најмање волео да живи стилем оријентисаним на популарност (26,7%), потом религијско-традиционалним (21,8%), стилем оријентисаним на моћ (13,6%) и сазнајним стилем (10,8%).

Када се говори о пожељним стиловима живота, интересовало нас је и да ли постоје статистички значајне разлике и степену пожељности који животним стиловима приписују млади са Универзи-

тета у Приштини (КМ¹) и Универзитета у Нишу. Да би се проверила статистичка значајност добијених разлика, спроведен је т-тест. Резултати су приказани у Табели 2.

Табела 2. Т-тест значајности разлика у преференцији животних стилова код студената два различита универзитета

Table 2. T-test of significant differences in life style preferences between students from two different universities

Стил живота	Универзитет	N	M	SD	Mean Difference	t	df	Sig.																																																																																																																
утилитарни	КМ	458	4.32	.991	.117	1.716	937	.086																																																																																																																
	Ниш	481	4.20	1.092					сазнајни	КМ	457	3.60	1.183	.043	.539	935	.590	Ниш	480	3.56	1.273	религијско-традиционални	КМ	458	3.66	1.272	.628	7.489	936	.000	Ниш	480	3.03	1.296	оријентација на моћ	КМ	457	3.69	1.155	.318	4.027	935	.000	Ниш	480	3.37	1.259	алтруистичка оријентација	КМ	458	3.95	1.042	.292	3.963	935	.000	Ниш	479	3.66	1.205	породично-сентиментални	КМ	458	4.20	1.131	.074	.988	936	.323	Ниш	480	4.13	1.151	оријентација на популарност	КМ	456	3.25	1.322	.433	5.054	934	.000	Ниш	480	2.82	1.300	егоистички	КМ	458	3.97	1.128	.186	2.415	936	.016	Ниш	480	3.78	1.225	прометејски активизам	КМ	457	3.71	1.098	.103	1.373	935	.170	Ниш	480	3.61	1.192	хедонизам	КМ	458	3.98	1.167	.220	2.816	935
сазнајни	КМ	457	3.60	1.183	.043	.539	935	.590																																																																																																																
	Ниш	480	3.56	1.273					религијско-традиционални	КМ	458	3.66	1.272	.628	7.489	936	.000	Ниш	480	3.03	1.296	оријентација на моћ	КМ	457	3.69	1.155	.318	4.027	935	.000	Ниш	480	3.37	1.259	алтруистичка оријентација	КМ	458	3.95	1.042	.292	3.963	935	.000	Ниш	479	3.66	1.205	породично-сентиментални	КМ	458	4.20	1.131	.074	.988	936	.323	Ниш	480	4.13	1.151	оријентација на популарност	КМ	456	3.25	1.322	.433	5.054	934	.000	Ниш	480	2.82	1.300	егоистички	КМ	458	3.97	1.128	.186	2.415	936	.016	Ниш	480	3.78	1.225	прометејски активизам	КМ	457	3.71	1.098	.103	1.373	935	.170	Ниш	480	3.61	1.192	хедонизам	КМ	458	3.98	1.167	.220	2.816	935	.005	Ниш	479	3.76	1.224								
религијско-традиционални	КМ	458	3.66	1.272	.628	7.489	936	.000																																																																																																																
	Ниш	480	3.03	1.296					оријентација на моћ	КМ	457	3.69	1.155	.318	4.027	935	.000	Ниш	480	3.37	1.259	алтруистичка оријентација	КМ	458	3.95	1.042	.292	3.963	935	.000	Ниш	479	3.66	1.205	породично-сентиментални	КМ	458	4.20	1.131	.074	.988	936	.323	Ниш	480	4.13	1.151	оријентација на популарност	КМ	456	3.25	1.322	.433	5.054	934	.000	Ниш	480	2.82	1.300	егоистички	КМ	458	3.97	1.128	.186	2.415	936	.016	Ниш	480	3.78	1.225	прометејски активизам	КМ	457	3.71	1.098	.103	1.373	935	.170	Ниш	480	3.61	1.192	хедонизам	КМ	458	3.98	1.167	.220	2.816	935	.005	Ниш	479	3.76	1.224																					
оријентација на моћ	КМ	457	3.69	1.155	.318	4.027	935	.000																																																																																																																
	Ниш	480	3.37	1.259					алтруистичка оријентација	КМ	458	3.95	1.042	.292	3.963	935	.000	Ниш	479	3.66	1.205	породично-сентиментални	КМ	458	4.20	1.131	.074	.988	936	.323	Ниш	480	4.13	1.151	оријентација на популарност	КМ	456	3.25	1.322	.433	5.054	934	.000	Ниш	480	2.82	1.300	егоистички	КМ	458	3.97	1.128	.186	2.415	936	.016	Ниш	480	3.78	1.225	прометејски активизам	КМ	457	3.71	1.098	.103	1.373	935	.170	Ниш	480	3.61	1.192	хедонизам	КМ	458	3.98	1.167	.220	2.816	935	.005	Ниш	479	3.76	1.224																																		
алтруистичка оријентација	КМ	458	3.95	1.042	.292	3.963	935	.000																																																																																																																
	Ниш	479	3.66	1.205					породично-сентиментални	КМ	458	4.20	1.131	.074	.988	936	.323	Ниш	480	4.13	1.151	оријентација на популарност	КМ	456	3.25	1.322	.433	5.054	934	.000	Ниш	480	2.82	1.300	егоистички	КМ	458	3.97	1.128	.186	2.415	936	.016	Ниш	480	3.78	1.225	прометејски активизам	КМ	457	3.71	1.098	.103	1.373	935	.170	Ниш	480	3.61	1.192	хедонизам	КМ	458	3.98	1.167	.220	2.816	935	.005	Ниш	479	3.76	1.224																																															
породично-сентиментални	КМ	458	4.20	1.131	.074	.988	936	.323																																																																																																																
	Ниш	480	4.13	1.151					оријентација на популарност	КМ	456	3.25	1.322	.433	5.054	934	.000	Ниш	480	2.82	1.300	егоистички	КМ	458	3.97	1.128	.186	2.415	936	.016	Ниш	480	3.78	1.225	прометејски активизам	КМ	457	3.71	1.098	.103	1.373	935	.170	Ниш	480	3.61	1.192	хедонизам	КМ	458	3.98	1.167	.220	2.816	935	.005	Ниш	479	3.76	1.224																																																												
оријентација на популарност	КМ	456	3.25	1.322	.433	5.054	934	.000																																																																																																																
	Ниш	480	2.82	1.300					егоистички	КМ	458	3.97	1.128	.186	2.415	936	.016	Ниш	480	3.78	1.225	прометејски активизам	КМ	457	3.71	1.098	.103	1.373	935	.170	Ниш	480	3.61	1.192	хедонизам	КМ	458	3.98	1.167	.220	2.816	935	.005	Ниш	479	3.76	1.224																																																																									
егоистички	КМ	458	3.97	1.128	.186	2.415	936	.016																																																																																																																
	Ниш	480	3.78	1.225					прометејски активизам	КМ	457	3.71	1.098	.103	1.373	935	.170	Ниш	480	3.61	1.192	хедонизам	КМ	458	3.98	1.167	.220	2.816	935	.005	Ниш	479	3.76	1.224																																																																																						
прометејски активизам	КМ	457	3.71	1.098	.103	1.373	935	.170																																																																																																																
	Ниш	480	3.61	1.192					хедонизам	КМ	458	3.98	1.167	.220	2.816	935	.005	Ниш	479	3.76	1.224																																																																																																			
хедонизам	КМ	458	3.98	1.167	.220	2.816	935	.005																																																																																																																
	Ниш	479	3.76	1.224																																																																																																																				

У Табели 2 се види да су значајне разлике добијене у шест од десет животних стилова. Студенти Универзитета у Приштини (КМ) у већој мери у односу на студенте Универзитета у Нишу преферирају религијско-традиционални стил, оријентацију на моћ, алтруизам, популарност, егоизам и хедонизам. Међутим, испитаници из обе групе су као најпожељније истакли утилитарни и породично-сентиментални стил, а као најнепожељнији стил усмерен на стицање популарности.

Следећи циљ у овом истраживању је био испитати да ли постоје значајне разлике у преференцији различитих стилова живота

¹ Са привременим седиштем у Косовској Митровици

зависно од социодемографских карактеристика испитаника. Најпре је тестирана значајност разлика у односу на пол испитаника. Резултати су приказани у Табели 3.

Табела 3. Т-тест значајности разлика у преференцији животних стилова у односу на пол испитаника

Table 3. T-test of significant differences in life style preferences between male and female students

Стил живота	Пол	Mean						
		N	M	SD	Difference	t	df	Sig.
утилитарни	мушки	460	4.25	1.114	-.001	-.021	935	.983
	женски	477	4.26	.977				
сазнајни	мушки	459	3.54	1.281	-.075	-.935	933	.350
	женски	476	3.62	1.178				
религијско-традиционални оријентација на моћ	мушки	460	3.24	1.369	-.181	-2.098	934	.036
	женски	476	3.42	1.268				
оријентација на моћ	мушки	460	3.65	1.213	.239	3.011	933	.003
	женски	475	3.41	1.217				
алтруистичка оријентација	мушки	459	3.73	1.182	-.146	-1.969	933	.049
	женски	476	3.87	1.091				
породично-сентиментални оријентац. на популарност	мушки	460	4.05	1.203	-.223	-3.003	934	.003
	женски	476	4.27	1.070				
егиотички	мушки	460	3.19	1.324	.318	3.680	932	.000
	женски	474	2.87	1.315				
прометејски активизам	мушки	460	3.89	1.199	.034	.440	934	.660
	женски	476	3.85	1.166				
хедонизам	мушки	460	3.60	1.159	-.114	-1.515	933	.130
	женски	475	3.72	1.135				
	мушки	459	3.89	1.225	.061	.780	933	.436
	женски	476	3.83	1.179				

Значајне разлике су добијене у погледу четири животна стила. Жене у већој мери преферирају религијско-традиционални и породични стил у односу на младиће. Међутим, мушкарци у већој мери од жена преферирају оријентације на моћ и популарност.

Повезаност између старости испитаника, просечне оцене на студијама и материјалног статуса породице испитаника, на једној, и преференције животних стилова, на другој страни, испитана је помоћу коефицијента линеарне корелације. Добијени резултати су приказани у Табели 4.

Табела 4. Корелације између година испитаника, просечне оцене и преференције животних стилова

Table 4. Correlations between age, average mark and life style preference

	утилитарни сознајни	Религијско- традиц.	Оријентација на моћ	Алтруизам	Породични	популарност	егоистички	Прометејски активизам	хедонизам	
старост	.043	-.003	-.027	-.004	.000	.033	-.022	-.008	-.003	.058
Просечна оцена на студијама	-.048	.065	-.058	-.046	-.020	-.008	-.032	-.098**	-.012	-.060
Материјални статус	.028	-.050	-.008	.117**	.053	.027	.086**	.030	.064	.074*

Може се уочити да нису добијене статистички значајне разлике између старости испитаника и преференције животних стилова. Такође, статистички значајна корелација добијена је само између преференције егоистичног стила живота и просечне оцене испитаника. Та корелација има негативан предзнак и значи да са порастом просечне оцене коју студенти остварују на студијама опада ниво склоности ка егоистичном стилу живота. Виши материјални статус испитаника повезан је позитивно са израженијом преференцијом животних стилова усмерених на моћ, популарност и хедонизам. Добијене корелације су веома ниске, али статистички значајне на нивоу 0,01.

Латентна структура стилова живота

Да би се испитала латентна структура скале која се састоји од десет животних стилова, спроведен је поступак експлоративне факторске анализе (анализа главних компоненти).

Кајзер-Мајер-Оликинов тест (.828) и Бартлетов тест сферичности (.000) показују да је на подацима могуће спровести поступак факторске анализе. На основу Кателовог критеријума, издвојила су се два фактора са карактеристичним коренима већим од 1, који заједно засићују 49,5% варијансе животних стилова. Скри-дијаграм је такође указивао на то да је најбоље решење са два фактора. Након примене Промакс ротације са Кајзеровом нормализацијом, добијена је матрица са две компоненте које су високо засићене одговарајућим варијаблама. Добијени фактори су приказани у Табели 5.

Табела 5. Приказ добијених латентних фактора и одговарајућих засићења

Table 5. Obtained latent factors and loadings

	Фактори	
	Просоцијална усмереност	Лична (индивидуална) усмереност
сазнајни	.821	
алтруистичка оријентација	.788	
прометејски активизам	.671	
религијско-традиционални	.637	
породично-сентиментални	.520	
оријентација на моћ		.801
хедонизам		.750
егоистички		.643
утилитарни		.621
оријентац. на популарност		.549

Дакле, поступком факторске анализе издвојила су се два фактора која се могу описати као усмереност на општу и усмереност на личну добробит. Фактор *просоцијална усмереност* обухвата следеће животне стилове: сазнајни, алтруизам, прометејски активизам, религиозно-традиционални и породично-сентиментални стил. Фактор *лична (индивидуална) усмереност* обухвата стилове: оријентација на моћ, хедонизам, егоистички, утилитарни стил и оријентацију на популарност.

ДИСКУСИЈА

Животни стил младих је често био предмет интересовања различитих истраживача. Иако је одређен као релативно трајна диспозиција, преферирани животни стилови младих који живе у различитом друштвеном контексту могу се значајно разликовати. Последњих деценија наше друштво пролази кроз озбиљне промене, а млади људи су одрастали у периоду транзиције и великих друштвених реформи. То је довољан разлог да се запитамо да ли су ове промене оставиле трага у систему преферираних стилова живота и оних које млади у највећем степену одбацују као непожељне. Поред тога, ово истраживање је имало за циљ да утврди и да ли се преференције животних стилова разликују значајно од социодемографских одлика испитаника, као и да утврди латентну структуру животних стилова.

Све ово је испитивано на узорку студената Универзитета у Нишу и Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Ко-

совској Митровици. Овим узорком су махом обухваћени испитаници из Јужне и Централне Србије и са Косова и Метохије, а управо је то група која је ретко била субјект студија о стиловима живота.

Добијени резултати су показали да испитаници највише преферирају утилитарни и породично-сентиментални животни стил, а најмање их привлачи стил живота усмерен на стицање популарности. Слични или идентични резултати, у погледу пожељности утилитарног и породичног стила, добијени су и у неким ранијим истраживањима (Јоксимовић, 1992; Јоксимовић и Максић, 2006; Младеновић и Кнебл, 2000; Луковић и Џизмић, 2012; Попадић, 1995). Разлика постоји у односу на нека од најранијих истраживања (Havelka, 1973; Lazarević, 1987; Vasović, 1988) када су у фокусу интересовања младих били сазнајни, стваралачки, социјални и естетски стилови. Чини се да је са озбиљнијим друштвеним проблемима у нашој земљи, почев о 90-их година двадесетог века, утилитарни стил добијао на популарности и постао најпожељнији животни стил код младих. Такође, породични стил, као тежња особе да се окрене примарној групи и фокусира се на добробит најблиских особа, заузимао је скоро увек једно од прва два ранга на листи пожељних стилова живота. Могуће је да криза друштва доприноси томе да се интересовања ограничавају на обезбеђивање породичне топлине и материјалне сигурности, што подсећа на Масловљеву хијерархију потреба у којој су потребе за сигурношћу и припадањем фундаменталне.

Као најнепожељнији стил живота, испитаници су издвојили оријентацију на популарност и религијско традиционални стил. Иако средње вредности на овим ајтемима нису ниске, тј. налазе се око теоријске средње вредности, примећује се да сваки четврти или пети испитаник одбацује ове стилове као непожељне. Религијско-традиционални стил је и у другим истраживањима бивао окарактерисан као један од најмање пожељних или најнепожељнији стил живота (Луковић и Џизмић, 2012; Младеновић и Кнебл, 2000; Попадић, 1990). Када је реч о истраживањима других аутора, оријентација на популарност је или међу најнепожељнијим стиловима живота (Младеновић и Кнебл, 2000), или међу најпожељнијим (Луковић и Џизмић, 2012). Постоји могућност да су разлике добијене и због узраста испитаника. Наиме, у нашем, као и у истраживању Младеновић и Кнебл (Младеновић и Кнебл, 2000) испитаници су студенти и старији средњошколци, а у истраживању Луковић и Џизмић (Луковић и Џизмић, 2012) испитаници су ученици основних школа. Могуће је да је на основношколском узрасту потреба за популарношћу знатно израженија него код неколико година старијих испитаника, који су, можда, у својим преференцијама зрелији и реалнији.

Када се осврне на разлике у изражености преференција животних стилова између студената двају универзитета, може се уочити да

студенти Универзитета у Приштини (КМ) имају више скорове пожељности на шест од десет животних стилова: религијско-традиционални стил, оријентација на моћ, алтруизам, популарност, егоизам и хедонизам. Међутим, студенти оба универзитета су као најпожељније оценили утилитарни и породични, а најнепожељнији стил усмерен на популарност, па разлике у изражености преференција тих шест животних стилова могу се окарактерисати само као тенденција студената Универзитета у Приштини (КМ) да позитивније процењују наведене стилове, док разлике у рангирању пожељних стилова није било.

Од осталих карактеристика испитаника, пол и материјални статус су се показали као значајне детерминанте преференције животних стилова. Наиме, студенткиње у већој мери преферирају религијско-традиционални и породични стил у односу на младиће, док студенти у већој мери од студенткиња преферирају оријентације на моћ и популарност. Треба нагласити да у ранијим истраживањима углавном нису постојале разлике између мушкараца и жена у погледу преференција животних стилова (Јоксимовић и Максић, 2006; Petrović-Vjekić, 1995). Разлике у резултатима добијеним у нашем и наведеним истраживањима могу се објаснити методолошким разликама. Наиме, у истраживању Јоксимовић и Максић (2006) испитивана су само четири животна стила, у погледу којих ни ми нисмо добили статистички значајне разлике. У другом истраживању (Petrović-Vjekić, 1995) испитаници су били наставници, па постоји могућност да разлике на старијем узрасту нису тако изражене или да су наставници специфична група и да њихов избор занимања сведочи о специфичним животним вредностима које су истоветне код мушкараца и жена. Може се закључити да су студенткиње првенствено оријентисане ка оним животним стилима који подразумевају усмереност на породицу и традицију, дакле, на малу групу и традиционалне вредности. С друге стране, младићи су више оријентисани ка индивидуалистичким стилима, као што су моћ и популарност. Такође, индивидуалистичким или ка личној добити усмереним стилима (усмереност на моћ, популарност и хедонизам) више теже особе са вишим материјалним статусом. Највероватнији разлог за добијање оваквих резултата јесте тај да млади који живе у породицама вишег материјалног статуса имају моделе у родитељима који су оријентисани ка стицању материјалних добара, те да су и сами научили да такав начин живота доноси удобност на коју су већ навикли. Сличан закључак изводе и Јоксимовић и Васовић (Joksimović i Vasović, 1990), које су добиле да су деца успешнијих родитеља мање склона просоцијалним стилима живота.

На крају краћи осврт на латентну структуру Скале животних стилова. Одговарајућим поступком факторске анализе издвојила су

се два главна фактора којима се може објаснити око 50% варијансе животних стилова. Ова два фактора се најприближније могу описати као лична (индивидуална) и просоцијална усмереност. Фактор *лична усмереност* обухвата: оријентацију на моћ, хедонизам, егоистички, утилитарни стил и оријентацију на популарност. Идентичан фактор добијен је у ранијим истраживањима (Mladenović i Knebl, 2000; Popadić, 1995) и назван је „вођење рачуна о личној добробити“. Фактор *просоцијална усмереност* обухвата скале: сазнајни стил, алтруизам, прометејски активизам, религиозно-традиционални и породично-сентиментални стил. Можемо рећи да је овај други фактор обухвата оријентацију ка малим групама и широј друштвеној заједници. У истраживањима других аутора (Mladenović i Knebl, 2000; Popadić, 1995) овај фактор је био подељен на два фактора: усмереност на опште људске вредности (сазнајни стил, алтруизам, прометејски активизам) и усмереност на примарну групу (религиозно-традиционални и породично-сентиментални стил). Међутим, како су ови фактори оријентисани на друге људе, а у нашем истраживању представљају јединствени фактор, сматрамо да је оправдано назвати их просоцијалном усмереношћу. Сличне факторе другог реда, усмереност на индивидуалне и социјалне циљеве добиле су Радовић и Станојевић (2013) када су испитивале вредносне оријентације студентата, а већ је поменуто да су животни стилови и вредносне оријентације концептуално слични, а неки аутори их користе и као синониме (Lazarević i Janjetović, 2003).

Иако је настојано да ово истраживање буде организовано на методолошки коректан начин, оно ипак има неколико ограничења која налажу пажљиву генерализацију добијених резултата. Прво ограничење се тиче узорка; у узорку су обухваћени испитаници из различитих региона наше земље, али њихов број није уједначен. Највише је испитаника било из Јужне Србије, а потом са Косова и Метохије, Централне Србије и најмање из Војводине. Ипак, подударње ових резултата са резултатима истраживања из различитих региона оставља наду да ово ограничење није сувише велико. Такође, узорак није уједначен ни по другим варијаблама које би могле бити од значаја када се испитују животни стилови младих: материјални статус испитаника, тип средине (руларна/урбана) и сл. Коначно, иако су испитаници упитнике попуњавали анонимно, код оваквих истраживања увек постоји могућност давања социјално пожељних одговора.

Управо из ових ограничења следе и смернице за нека будућа истраживања. Такође, било би интересно испитати и да ли породица утиче на преференцију животних стилова, тј. да ли постоји подударност између стилова преферираних од стране родитеља и њихове деце, између сиблинга и слично.

ЗАКЉУЧАК

На основу овог истраживања може се извести неколико закључака. Прво, преференције животних стилова студента Универзитета у Нишу и Универзитета у Приштини (КМ) прате тренд преферирања утилитарног и породичног животног стила, а одбацавање стила усмереног на стицање популарности, а то је тренд који је у нашој земљи постоји у последњих 15–20 година. Такође, студенти оба универзитета преферирају и одбацују исте животне стилове. Даље, приликом испитивања преференција животних стилова требало би водити рачуна о социодемографским одликама испитаника, јер неке од њих (пол, материјални статус) могу бити значајне детерминанте преферирања, односно одбацавања, неких животних стилова. На крају, чини се да се сви животни стилови могу груписати у две шире групе, лично (индивидуално) и просоцијално усмерене стилове живота.

ЛИТЕРАТУРА

- Havelka, N. (1998). Vrednosne orijentacije adolescenata: vrednosti i kontekst [The value orientations of adolescents: values and context]. *Psihologija*, 31(4), 343–364.
- Joksimović, S. (1992): Odnos učenika prema pojedinim stilovima života kao pokazatelj njihovih vrednosnih orijentacija [Relation of students toward specific life styles as indicator of theirs` value orientations]. *Psihologija*, 25 (1–2), 7–23.
- Јоксимовић, С. и Максић, С. (2006). Вредносне оријентације адолесцената: Усмереност према сопственој добробити и добробити других [Value orientations of adolescents: Focus on personal and other people's welfare]. *Зборник Института за педагошка истраживања*, 38 (2), 415–429, DOI: 10.2298/ZIP10602415J.
- Joksimović, S. i Vasović M. (1990): *Psihološke osnove čovekoljublja* [Psychological foundations of philanthropy]. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Kuzmanović, B. (1986). Preferencije načina života [The preferences of way of life]. *Zbornik Filozofskog fakulteta*, 14, 45–67.
- Lazarević, D. (1987). Stilovi života mladih kao sadržaj grupnog rada sa učenicima adolescentnog doba [Young people's life styles as contents of work with adolescent students]. *Zbornik 11 Pedagoške akademije za obrazovanje vaspitača*, 35–40. Beograd: Pedagoška akademija za obrazovanje vaspitača.
- Lazarević, D. i Janjetović, D. (2003). Vrednosne orijentacije studenata budućih vaspitača: stabilnost ili promena [The value orientations of students, future pre-school teachers: stability or change]. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 35, 289–307, Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Luković, S. i Čizmić, S. (2012). Povezanost preferencija životnih stilova i profesionalnih interesovanja petnaestogodišnjaka [Connection of life-style preferences and professional interests in fifteen-year old pupils]. *Primenjena psihologija*, 2012/1, 81–108.
- Mladenović, U. i Knebl J. (2000): Vrednosne orijentacije i preferencije stilova života adolescenata [Value-based orientations and preferred life-styles of adolescents], *Psihologija*, 3–4, 435–454.

- Petrović-Bjekić, D. (1995). Životni stilovi nastavnika [Teachers' life styles]. *Psihologija*, 1-2, 133–149.
- Popadić, D. (1990): Učeničke preferencije načina života [Students preferences of way of life]. U N. Havelka i sar. (Ur.): *Efekti osnovnog školovanja [The effects of primary education]*, 235–259. Beograd: Institut za psihologiju.
- Popadić, D. (1995): Uzrasne i generacijske razlike u preferenciji životnih stilova [The age and generational differences in life style preferences]. *Psihološka istraživanja* 7, 71–88, Beograd: Institut za psihologiju.
- Радовић, О. и Станојевић, Д. (2013). Вредносне оријентације студената Универзитета у Крагујевцу и Косовској Митровици [Value orientations among students from universities of Kragujevac and Kosovska Mitrovica]. У: М. Крстић (Ур.): Међународни тематски зборник *Појединац, породица, друштво у транзицији [The individual-family-society in transition]*, 70–88. Косовска Митровица: Филозофски факултет.
- Rot, N. i Havelka N. (1973). *Nacionalna vezanost i vrednosti kod srednjoškolske omladine [National attachment and values at highschool youths]*. Beograd: Institut za psihologiju i Institut društvenih nauka.
- Штула, О. (2004). Стрес код становника северног дела Косовске Митровице [Stress at residents of north Kosovska Mitrovica]. *Војни информатор*, 1-2, 79–90.
- Vasović, M. (1988). Vrednosti pripadnika neformalnih grupa [Values of members of informal groups]. U: S. Joksimović i sar. (Ur): *Mladi i neformalne grupe [Young people and informal groups]*, 174–216. Beograd: IIC SSO Srbije i CIR SSO Beograd.

Miroslav Krstić, Dragana Stanojević, University of Priština temporarily seated in Kosovska Mitrovica, Faculty of Philosophy, Department of Psychology, Kosovska Mitrovica

PREFERRED LIFE STYLE OF STUDENTS OF THE UNIVERSITY OF PRIŠTINA (KOSOVSKA MITROVICA) AND THE UNIVERSITY OF NIŠ

Summary

For the past few years we have been witness to changes that happened in our country. The transition, the prospect of EU accession, and numerous reforms created an atmosphere in which young people were forced to re-evaluate their world view, to form new habits, and to adjust their way of life and future plans. Furthermore, our society is facing a number of economic, political, territorial, and other problems. Numerous reforms have been initiated in different areas: economy, healthcare, education, law, etc. The young people's preferences of specific life styles are important indicators of social changes and the direction in which our society is going. The tradition of studying young people's life style preferences is relatively long. By reviewing earlier research we can conclude that the last 15 years were characterized by lower preference of pro-social and activist life styles and higher preference of individual-utilitarian life styles. In this research, we investigated life style preferences of students from the University of Priština, temporarily seated in Kosovska Mitrovica,

and students from the University of Niš. The sample consisted of 944 students, with equal distribution of males and females and participants from both universities. We used the Life Style Scale (Kuzmanović, Havelka & Popadić, 1995) to measure life style preferences. The obtained results showed that our respondents mostly preferred the utilitarian and family-sentimental life styles, while the life style aimed at achieving popularity was less preferred. These results were in accordance with our expectations, and we found that preferences of utilitarian and family oriented life styles showed great stability during the last 15 years of the respondents and their families' material status proved to be important determinants of preference of a specific life style. Female respondents more often preferred family-oriented and religious-traditional life styles. Male respondents more often preferred life styles aimed at achieving power and popularity. A higher material status correlated positively with the preference of life styles aimed at power, popularity, and hedonism. Analysis of the latent structure of the Life Style Scale revealed that all life styles could be grouped into two broader orientations: personal (individual) and pro-social orientation. The paper also discussed the possible meanings of obtained results as well as suggestions for potential further research.